

AZKUE AITASEMEAK AURREZ AUR BARRIRO: Parnasorako Bidea eta Poesía Bascongada

Amar urte da Azkue aitasemeen inguruan artikulu bat idatzi nebala KARMEL aldizkari onen orrietan. Gure artean indar artzen joiazan alan-olango eritxi batzuk salatzen nituen. Euren buruak aztertzaile artez eta zeatzat eukezanen uste-muste batzuk itxurazko oiñarririk ez eukela naikoa argi itxi nebalakoan nago.

Azkue semeari, bere aitaren bertsoai goiti berako aldaketak egin eutsezala-ta, egin eutsoen kritikak ez eukan, euki be, oiñarri sendorik, ez urrik emon be. Kritikariak oker ebilzan; iturri geiago aratu eta azerttu bearra euken, itsu-itsuan iñoren pekatuak astintzen asi baiño len; aukeran eukezan iturrietara joaten be ez eben jakin; pekatu larriegia kritika-lanean sartu gura dauanarentzat, eta larriagoa, norbaiten aurka arrika badator.

Bide oker ori artzea 1959tik dator. Urte orretan agertu zan, Nikolas Alzola zanak aurkezturik, Azkue aitaren *Dies Irae*, euskeraz, Bizkaiko Aldundiaren Bibliotekan kopiatuta edo; 1861n euskeratzaileak berak Bonaparte Printzeari baldutako kopia ei zan, printze adiskideari egiñiko karta bategaz batera.

Beingoan asi ziran irakurle zur batzuk zaio txarrak egiten: *Dies Irae* au ez dator bat semeak *Parnasorako Bidea-n* argitaratu ebanarekin: Nondik dau, ba, ezbardintasuna? Argi dago; semeak

aitaren bertsoak orraztu egin ditu, euskera obe eta garbiagoan argitaratzearren, antza. Salakuntza onek gero ta indar andiagoa artuko dau laster. Bermeoko eta Zarauzko frantsizkotarrak dira Eusebio Mariaren manuskritoen jabe. Zarautzen olerkari orren bertso-mordo ederra dauke, egillearen eskuz idatzita. Bermeon ondo gordeta dauke frantziskotarren fraidetxean Aita Uriarte arrigorriatarrak idatziriko *Poesía Bascongada* manuskritoa, joan dan gizaldiko olerkari bizkaitarraren bertso-bilduma, Eusebio Mariarenak barruan dirala. Aita Villasante argiak gain-begiratu bat egin deutse *Parnasorako Bidea*-koai eta manuskritokoai eta naikoa izan dau bere eritxi garbia emoteko: Semeak argitaratuak eta aitarenak ez dira bapere bardiñak, askotan; semeak argitaratzerakoan, zearo aldatu eta ikutu gogorrek eginiñik emon ditu argitara.

Esan bearrrik ete dago geroko ikerlariak Ebanjelioa lez artu dabela Aita Villasante-ren epaia? Ala Itziar Lakak bere artikulu bat edo bestean, eta bardin Jon Kortazarrek Uriarteren *Poesía Bascongada* argitaratzean. Gure aldizkari onetan auzi au obeto ikusteko orain amar urte egin genduan alegintxo alperrekoa izan da. Egia da gure artean, garean gitxiontzat, aldizkari eta papirik larregi agertzen dala, eta guztiok ezin geintek ez eldu guztiak irakurri eta guztietan idazten dan guztiaren barri jakitera; baiña alan-olango kritikazko arri bat jaurtiten danean, batez be norbaitzuen aurka bada, bide luzea egiten dau. Guzuz argia eta uste ustela bada be, eztaikit zergaitik eutsi egiten jako, ezta atzera egiten.

Onetan Azkue andia zorigaiztokoena dala esango neuke. Len, Barrutiaren erti-lana zala ta etzala, jazo jakon. Pekatutzat salatu nai eutsoen Azkueri Barrutiaren *Gaboneko ikuskizuna* argitaratzean izan eban jokaerarik argi ta garbiena: Barrutiaren testoa erderakada eta erderazko bertso ta guzti ezer aldatu barik argitaratzea. Azkue zanaren orduko kritikalarriak edo zaunkalarriak arek oartxo baten bere erabagia azaltzeko ipiñi zituen iru lerrotxo irakurten eta ulertzen be ez ekiela emoten eben. Bear bada, oindiño be lengo lepotik dauke burua. Eneuke ezetzik esango. Oraingoan, bere aitaren bertsoak goiti bera aldatu zitue-

la-ta, ortik datorkio arri jaurtitzailleen eraso. Nok idatzi ete dau Mitxelenaren izenean argitara dan Hiztegi Orokorra-k aurrean daroan Bibliographia? An dago lerro bitan esanda Lakak eta Kortazarrek eurena egin daben epaiaren guzur guztia: Azkue semeak aitaren olerkiak oso aldaturik atera zituela eta orain *Poesía Bascongada-n* daukagula Azkue aitaren benetako olerki-lana. Ori ara eroan dauanak ez deutso mesede andirik egin Hiztegi orri, eta bape bidebako iraiña Azkue semeari. Sorbalda sendoduna zan Azkue baiña, eztot uste irain ori, arri ori miñik bapere artu barik jasoko ebanik.

Oker ulertu batzuen jatorria

Auzi onetan kritikariak artu eben bide okerraren nondik norakoa zelanbait argiturik gelditu da orain arteko lerroetan. Orain ikusi daigun non asi zan kritikalarion bidea okertzen.

Dies Irae latinezko bertsoen euskerazko itzulpen biren aurrean aurkitu ziran. Bata ez etotren besteagaz bardin. Bata Azkue aitaren eskuz idatzitako paper batekoa zan, bestea jakin ez nondikoa. Baiña eurak euretara atera eben kontua: nor izango da, ba, errudun? Azkue semea, aitaren bertsoen argitaratzailea. Beste ezer asmetari ez eben jakin. Ez ete ekien ikerlari andiok eta kritikari zorrotzok Azkue semeak aitaren *Dies Irae* ori argitaratu baiño askoz lenago Manterolak argitara emonda eukala bestè *Dies Irae* bat Eusebio Maria berarena eta ez etorrela bardiñ ez Bonaparteri bialdu eutsonagaz, ez *Parnasorako Bidea-n* argitaratuagaz? Ez ete eben Manterolaren *Cancionero Vasco* liburuan irakurri berak argitara emoniko *Dies Irae* orrek Eusebio Mariaren esku-idazkietan estrofa mordo bat neurri berean baiña oso bestela euskeratuak eukazala, eta ez etozela bardin ez Printzeari bialduagaz ez Azkue semeak argitaratuagaz? Are geiago: Manterolak ez eban bakarrik *Dies Irae* euskerazko ori argitaratu; beste mordotxoa be bai. Eta barrero be gauza bera jazo jako: bein edo beste, beintzat, estrofaren bat bi eratara euskeratuta aurkitu dau.

Zer esan gura dau onek? Orain amar urteko KARMEL-en